

دانش تجوید

سطح ۱

دکتر محمد رضا ستوده نیا

عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان

سرشناسه: ستوده‌نیا، محمدرضا
عنوان و تکرار نام پدیدآور: دانش تجوید: سطح ۱ / مؤلف: محمدرضا ستوده‌نیا
مشخصات نشر: قم: دارالعلم، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۹۶ ص. قیمت: ۶۲۰۰ تومان
شابک دوره: ۴-۳۶۴-۲۰۴-۹۶۴-۹۷۸-۹۶۴-۳۶۵-۱۰۱ شابک ج ۱
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
یادداشت: کتابنامه: ص. ۹۴.
موضوع: قرآن - تجوید - راهنمای آموزشی
موضوع: قرآن - قرأت - راهنمای آموزشی
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ س/۲۵۲ BP ۷۲/۵
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۱۰۷

دانش تجوید (سطح ۱)

مؤلف: دکتر محمدرضا ستوده‌نیا (عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان)
ویراستار و دستیار علمی: زهره صالحی
سر ویراستار: دکتر محمدرضا ستوده‌نیا
ناشر: انتشارات دارالعلم
نوبت چاپ: چاپ سوم / زمستان ۹۶
شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه
صفحه‌آرا: امید رستمی

انتشارات دارالعلم

قم: میدان روح‌الله علیه السلام، روبروی دبیرستان امام صادق علیه السلام نبش کوچه ۱۹ پلاک ۱۰ تلفن: ۰۲۵۳۷۷۴۴۳۹۸
تهران: خیابان انقلاب، ۱۲ فروردین، ساختمان تجاری ناشران، پلاک ۱۶ تلفن: ۰۲۱۶۶۹۵۵۴۰۵

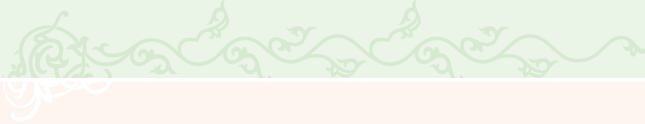
فهرست مطالب

۵	مقدمه
۷	ویژگی‌های این کتاب
۹	همزه قطع و وصل
۱۲	احکام هاء
۱۷	تجوید
۲۲	آشنایی با اندام‌های گفتاری
۲۸	تلفظ حروف عربی
۴۳	صفات حروف
۴۷	عُنَّه
۴۹	تَفْخِيم و تَرْفِيق
۵۱	تَفْخِيم و تَرْفِيق «لام»
۵۲	تَفْخِيم و تَرْفِيق «راء»
۵۶	احکام نون ساکن و تنوین (۱)
۵۹	احکام نون ساکن و تنوین (۲)
۶۱	احکام نون ساکن و تنوین (۳)
۶۳	احکام نون ساکن و تنوین (۴)
۶۶	احکام میم ساکن (۱)
۶۸	احکام میم ساکن (۲)
۶۹	احکام میم ساکن (۳)
۷۱	اِدْغَام (۱)
۷۲	اِدْغَام (۲)
۷۴	اِدْغَام (۳)
۷۶	مَدَّ (۱)
۸۰	مَدَّ (۲)
۸۲	مَدَّ (۳)
۸۵	وَقْف و اِبْتِدَاء
۹۱	سَكْت
۹۳	کتابنامه

مقدمه

دانش تجوید از علومی است که از دیرباز مورد بحث و مناقشه دانشمندان و اندیشمندان اسلامی بوده است. آنان این علم را به منظور ارائه روش صحیح تلاوت قرآن بر اساس زبان عربی فصیح زمان خود بنا نهادند. تلاش علم تجوید بر آن است که آوای زبان عربی را به گونه ای وصف کند تا منطبق بر معیار تلاوت فصیح قرآن باشد. معیار تلاوت فصیح، تلاوت قاریان ممتاز و ائمه قرائت و فصحای عرب است که در زمان تدوین علم تجوید، متصدی آموزش و تعلیم قرائت قرآن کریم بوده اند. تلاوت زیبا و تجوید الفاظ قرآن، می تواند ابعاد اعجاز و فصاحت گفتاری قرآن را بیشتر نمایان کند. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، خود به تلاوت قرآن پرداخت و مسلمانان نسبت به قرائت قرآن با اداء صحیح و صوت زیبا، اهتمام نمودند. کتاب دانش تجوید برای تدریس دانش و مهارت های تجوید در سطح یک به ارزش ۲ واحد درسی تدوین شده است. در نگارش این اثر، افزون بر استفاده از منابع معتبر علم تجوید و قرائات، از دستاوردهای آواشناسی عربی معاصر، فیزیک صوت و دانش آناتومی نیز بهره گرفته شده است. این اثر به وسیله محقق ارجمند دکتر محمدرضا ستوده نیا از اساتید حوزه علمیه و دانشگاه و داور بین المللی مسابقات قرآن کریم و متخصص در آموزش مهارت های تلاوت قرآن، پدید آمده است. این مرکز افتخار یافت این اثر ارزشمند را به زیور طبع آراسته کند تا گامی به منظور تعالی فن قرائت قرآن کریم برداشته باشد.

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
مرکز هماهنگی توسعه و ترویج فعالیت های قرآنی کشور

ویژگی‌های این کتاب

این کتاب برای تدریس دانش و مهارت‌های تجوید در سطح یک به ارزش ۲ واحد درسی تدوین شده است. مخاطبان این کتاب باید با صحت قرائت و روخوانی قرآن آشنا باشند و بتوانند متن مصحف را روان بخوانند. در نگارش این اثر، افزون بر استفاده از منابع معتبر علم تجوید و قرائات، از دستاوردهای آواشناسی عربی عصر حاضر و علم فیزیک صوت بهره گرفته شده است.

- در این کتاب، دانش تجوید مطابق با روایت حفص از عاصم کوفی تدریس می‌شود. حفص از قاریان مشهور کوفه است که قرائت را از استادش عاصم کوفی فرا گرفت. امام قرائت در کوفه و از شاگردان ابو عبدالرحمن سلمی بود. ابو عبدالرحمن نیز قرائت را از امیر مومنان علی علیه السلام فرا گرفت. در حال حاضر مسلمانان دنیا (مگر شمال آفریقا) قرآن را بر اساس روایت حفص از عاصم تلاوت می‌کنند.

- برای انس قرآن آموزان با متن قرآن، بیشتر مثال‌ها با آیات قرآنی همراه است.

- بیشتر مثال‌ها با شماره سوره و آیه معین شده است.

- به منظور آشنا کردن قرآن آموزان با رسم مصحف مدینه، در تمرین تلاوت و بخشی از مثال‌ها، از خط قرآن مدینه منوره استفاده شده است. بخشی از مثال‌های درون متن کتاب نیز به صورت رسم املاء کتابت شده است.

- با توجه به روش‌های تدریس قرآن که در کشور رایج است، در آغاز کتاب قبل از ورود به مباحث اصلی دانش تجوید، دو مبحث همزه قطع و وصل و احکام هاء - که مربوط به مباحث پیشرفته روخوانی و صحت قرائت است - بیان شده است.

- در برخی از درس‌ها نکته‌هایی برای قرآن‌آموزان پیشرفته در نظر گرفته شده است. این نکته‌ها جزو مطالب درسی سطح یک نیست و صرفاً برای کسانی است که آمادگی بیشتری دارند. این نکته‌ها با تشخیص مربی و با توجه به سطح قرآن‌آموزان در کلاس‌های ویژه، قابل تدریس است.

- استفاده از تصاویر رنگی که جایگاه تلفظ حروف را در دهان نشان می‌دهد.

- در تدریس مخارج حروف، فرایند تولید حرف و برخی از صفات حروف مانند استعلاء و استفال و تفخیم حرف، بدون ذکر نام آن صفات، بیان شده است؛ در حقیقت، قرآن‌آموز به سادگی، با شیوه تلفظ حرف آشنا می‌شود و زمانی که به بحث صفات حروف، در تجوید سطح دو می‌رسد با آمادگی بیشتر آن رافرا گیرد.

- در پایان هر درس تمرین‌هایی آمده است که به افزایش مهارت قرآن‌آموزان در تجوید کمک می‌کند. در پایان برخی از درس‌ها تمرین تلاوت آمده است که مهارت قرآن‌آموزان را در تلاوت آیات قرآن افزایش می‌دهد.

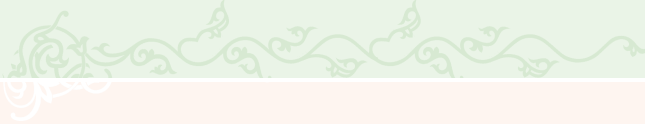
- در خاتمه هر موضوع، پرسش‌هایی آمده است که سطح دانش و یادگیری قرآن‌آموزان را مورد سنجش قرار می‌دهد.

- در پایان کتاب دو مبحث از مباحث وقف و ابتدا - که مورد نیاز قرآن‌آموزان است - آورده شده است. این مباحث در تلاوت نیکو و صحیح آیه‌ها و عبارات‌های قرآن بسیار موثر است. امید است این کتاب مورد استفاده قرآن‌آموزان و مربیان عزیز قرار گیرد و ما را از راهنمایی و نکته‌سنجی‌های عالمانه خویش بهره‌مند کنند تا در آینده بر غنای علمی این اثر افزوده شود.

د. محمد رضا ستوده‌نیا

عضو هیئت علمی گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه اصفهان

bayanelm@yahoo.com

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله الطاهرين

در این کتاب، قبل از ورود به مباحث دانش تجوید، دو مبحث «همزه قطع و وصل» و «احکام هاء» - که مربوط به مباحث پیشرفته روخوانی و صحت قرائت است - تدریس می شود. قرآن آموزانی که با این مباحث آشنا هستند می توانند از مبحث تجوید آغاز به مطالعه نمایند.

همزه قطع و همزه وصل

همزه قطع و همزه وصل

همزه‌ای که در آغاز کلمات قرآن می آید، دو نوع است:

۲. همزه وصل

۱. همزه قطع

همزه قطع

همزه‌ای است که همیشه خوانده می شود چه آغاز کلمه باشد چه میان کلام باشد؛ مانند: «أَنَّ»، «أَمَّا»، «أَصْغَرَ»، «أَبٌ»، «ءَابَاءَهُمْ»، «أُنَاسٌ»، «أُولَآءِ»، «أَتْرَفُوا»، «إِنَّ»، «إِيَابَهُمْ»، «إِيَاكَ»، «إِيَايَ»، «أُذِنَ»، «أَسْتَكْبِرَتَ»، «أَتَّخِذُ»، «أَتَّخِذْتَاهُمْ»، «أَقُولُ»، «فَإِنَّ»، «لِإِلَهِ اللَّهِ»، «فَأَتَيْنَا» ...

در بسیاری از مُصَحَّف‌ها روی همزه قطع مَفْتُوح و مَضموم و زیر همزه قطع

مَكسور، علامتِ همزه (ء) می گذارند: «أَ»، «أُ»، «إِ»

همزه وصل

همزه وصل یا الف وصل، در آغاز کلمات، به شکل الف نوشته می‌شود. همزه وصل در آغاز کلمه خوانده می‌شود، اما میان کلام خوانده نمی‌شود؛ مانند همزه «اللَّهِ». اگر از اللّهِ شروع به تلاوت کنیم همزه اللّهِ با فتحه خوانده می‌شود؛ مانند: **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ** (بقره: ۲۵۵)؛ اما اگر اللّهِ میان کلام باشد همزه آن خوانده نمی‌شود؛ مانند: **هُوَ اللَّهُ، رَسُولُ اللَّهِ.**

در بسیاری از قرآن‌ها روی همزه وصل، علامتِ صاد کوچک می‌گذارند که نشانه همزه وصل است. مانند: **اللَّهُ**

در زبان عربی، همزه وصل، در آغاز فعل، اسم و حرف قرار می‌گیرد.

همزه وصل در حروف

در میان حروف، همزه «أل» در الف و لام تعریف - که بر سر حروف شمسی و قمری نیز می‌آید - از نوع همزه وصل است. کلمه‌ای که با «أل» شروع شود همزه آن مفتوح است؛ مانند:

«الْحَمْدُ، اللَّهُ، الرَّحْمَنُ، الرَّحِيمُ»

الف در آغاز این کلمات نیز همزه وصل است:

«التَّائِبُونَ الْعَبِدُونَ الْحَمِيدُونَ اللَّائِقُونَ السَّاجِدُونَ» (توبه: ۱۱۲)

همزه وصل در اسم

همزه وصلی که بر سر اسم‌ها در می‌آید همیشه مکسور است، مانند: **«أَسْمُ < إِسْمٌ»**، **«أَبْنُ < إِبْنٌ»**، **«أَبْنَتٌ < إِبْنَتٌ»**، **«أَمْرٌ < إِمْرٌ»**، **«أَمْرَةٌ < إِمْرَةٌ»**، **«أَثْنَيْنِ < إِثْنَيْنِ»**، **«أَثْنَتَيْنِ < إِثْنَتَيْنِ»**.

نکته

در آغاز کلمه، همزه وصل **«أَثْنَانِ»** مانند **«أَثْنَيْنِ»** و همزه وصل **«أَثْنَانِ»** مانند **«أَثْنَتَيْنِ»**، مکسور خوانده می‌شود.

همزه وصل را در آغاز این مثال‌ها بخوانید.

تمرین

«أَبْنِ مَرْيَمَ» (بقره: ۸۷)، **«أَبْنَتِ عِمْرَانَ»** (تحریم: ۱۲)، **«أَمْرٌ»** (نساء: ۱۷۶)، **«أَمْرَةٌ الْعَرَبِيَّةِ»** (یوسف: ۳۰)،

«أَسْمَ» (أعلى: ۱)، «أَثْنَيْنِ» (أنعام: ۱۴۴)، «أَثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» (بقره: ۶۰)

همزه وصل در فعل

در فعل، اگر اولین حرف متحرک بعد از همزه وصل، صَمّه اصلی داشته باشد، همزه وصل نیز مضموم خوانده می شود؛ مانند:

«أَنْصُرُ < أَنْصُرَ»^{ضمه}، «أَكْتُبُ < أَكْتُبُ»^{ضمه}، «أَقْتُلُوا < أَقْتُلُوا»^{ضمه}، «أَكْفُرُ < أَكْفُرُ»^{ضمه}،
«أَجْتُنِّتُ < أَجْتُنِّتُ»^{ضمه}، «أَدْعُوهُمْ < أَدْعُوهُمْ»^{ضمه}، «أَشْدُدُ < أَشْدُدُ»^{ضمه}.

اگر اولین حرف بعد از همزه وصل، مفتوح یا مکسور باشد، همزه وصل، مکسور خوانده می شود؛ مانند:

فتحه مانند: «أَعْلَمُ < أَعْلَمُ»^{فتحه}، «أَفْتَحُ < أَفْتَحُ»^{فتحه}، «أَشْرَحُ < أَشْرَحُ»^{فتحه}، «أَلْتَقِيْتُمْ < أَلْتَقِيْتُمْ»^{فتحه}.
کسره مانند: «أَضْرِبُ < أَضْرِبُ»^{کسره}، «أَخْفِضُ < أَخْفِضُ»^{کسره}، «أَرْجِعُ < أَرْجِعُ»^{کسره}، «أَهْدِنَا < أَهْدِنَا»^{کسره}.
نکته: در ابتدا به این کلمات همزه وصل با کسره خوانده می شود:

أَمْشُوا، أَقْضُوا، أَمْضُوا، أَتَبُوا

کلمه أَتَتْ در ابتدا این گونه خوانده می شود: ایت

«أَتَبُوا < ایتبوا»^{کسره}، «أَتُونِي < ایتونی»^{کسره}، «أَتِيَا < ایتیا»^{کسره}

پرسش

به سؤالات زیر پاسخ دهید.

۱. همزه قطع را با ذکر مثال تعریف کنید.
۲. ده کلمه از قرآن پیدا کنید که همزه آن قطع باشد.
۳. همزه وصل چه همزه ای است و علامت آن چیست؟
۴. همزه وصل، در آغاز حروف چگونه خوانده می شود؟ مثال بزنید.
۵. همزه وصل، در آغاز اسم ها چگونه خوانده می شود؟ مثال بزنید.
۶. همزه وصل، در آغاز فعل ها چگونه خوانده می شود؟ مثال بزنید.

احکام هاء

انواع «هاء»

حرف «هاء» در آخر کلمات قرآنی چند نوع است. در اینجا به بیان انواع و احکام «هاء» می پردازیم.

هاء «ضمیر»

هاء ضمیر در آخر کلمه قرار می گیرد. هاء ضمیر به معنی «او، آن» است؛ مانند: له (برای او)، فیه (در او). هاء ضمیر که مورد بحث ما است همیشه مضموم یا مکسور است و هیچ گاه مفتوح نیست.

حرکت هاء ضمیر گاهی اشباع می شود. اشباع در اینجا یعنی تبدیل **ضمه به واو مدی** و تبدیل **کسره به یاء مدی**. در برخی از مصاحف، پس از هاء مضموم - که اشباع می شود - واو کوچک می گذارند:

إِنَّهُ وَرَحْمَتُهُ وَعَهْدُهُ وَنَبْدُهُ

و پس از هاء مکسور که اشباع می شود، یاء کوچک معکوس می گذارند:

بِهِ - مِثْلِهِ - مِثْلِقِهِ - رُسُلِهِ

حکم هاء ضمیر:

اگر دو طرف هاء ضمیر (حرف قبل از آن و حرف اول کلمه بعدی) متحرک باشد، حرکت هاء ضمیر، اشباع می شود؛ یعنی اگر حرکت هاء، ضمه باشد آن را با ضمه کشیده (و) می خوانیم؛ مانند: «لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ»، «يَرَهُ يَعِيدًا» که می خوانیم: **هُوَ** و **يَرَهُو**.

در صورتی که هاء، مکسور باشد، با کسره کشیده (ی) خوانده می شود؛ مانند: «رَبِّهِ أَحَدًا»، «قَبْلَهُ إِذَا» که می خوانیم: **رَبِّي** و **قَبْلِي**.

در صورتی که دو طرف یا یکی از طرفین هاء ضمیر، ساکن باشد، هاء ضمیر را با همان

حرکت ضمه یا کسره کوتاه می خوانند؛ مانند: «مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ»، «إِلَيْهِ الْمَصِيرُ»، «لَدَيْهِ خُبْرًا»، «لَهُ الْحَمْدُ»، «دُونِهِ الْبَاطِلُ».

اگر بعد از هاء ضمیر، تشدید باشد، اشباع نمی شود؛ مانند:

«فَيَعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ.» (غاشیة: ۲۴)

«وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ.» (بقره: ۱۹۷)

اگر قبل از هاء ضمیر، صدای کشیده قرار گیرد، هاء ضمیر با حرکت کوتاه خودش خوانده می شود؛ مانند: «هَدَاهُ»، «فِيهِ»، «خُذُوهُ»، «صَلُّوهُ».

«إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ.» (قدر: ۱)

«وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ.» (بلد: ۱۰)

نکته

هاء در کلمه هَٰذِهِ اگر چه هاء ضمیر نیست اما از نظر اشباع شدن یا نشدن، تابع قاعده هاء ضمیر است. در این مثال‌ها، حرکت هاء «هَٰذِهِ» اشباع می شود؛ زیرا دو طرف آن حرکت دارد:

هَٰذِهِ جَهَنَّمَ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ. (یس: ۶۳)

إِنَّ هَٰذِهِ تَذِكْرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا. (انسان: ۲۹)

لَئِنْ هَٰذِهِ لَتَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ. (أنعام: ۶۳)

إِنَّ هَٰذِهِ تَذِكْرَةٌ. (انسان: ۲۹)

در این مثال‌ها، حرکت هاء «هَٰذِهِ» اشباع نمی شود؛ زیرا پس از هاء، ساکن یا مُشَدَّد است:

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ. (بقره: ۵۸)

يَقَوْمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَّعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ. (غافر: ۳۹)

قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا. (بقره: ۲۵۹)

وَلَا تَقْرَبُوا هَٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونُوا مِنَ الظَّالِمِينَ. (أعراف: ۱۹)

وَكَتَبْنَا لَنَا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدَّنَا إِلَيْكَ. (أعراف: ۱۵۶)

نکته‌های پیشرفته برای قرآن آموزان

۱. هاء ضمیر در «يَرْضَهُ لَكُمْ» (زُمر: ۷) بدون اشباع است و با ضمّه کوتاه خوانده می‌شود.
وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ. (زُمر: ۷)
 ۲. هاء ضمیر در «فِيهِ مُهَانًا» اشباع می‌گردد و «فِيهِی مُهَانًا» خوانده می‌شود.
يُضَعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا. (فُرْقَان: ۶۹)
- هاء در کلمه‌های «أَرْجِهَ» و «فَالْقَيْتُ»، هاء ضمیر است اما همیشه ساکن خوانده می‌شود.
- قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ. (اعراف: ۱۱۱)
- قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ. (شُعراء: ۳۶)
- أَذْهَبَ بِكِتَابِي هَذَا فَالْقَيْتُ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّى عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ. (نمل: ۲۸)

هَاءِ اصلي کلمه (هَاءِ جوهري)

در آخر بعضی از کلمات قرآن، هاء دیگری است که به آن، هاء «اصلي» می‌گویند. این هاء نیز در آخر کلمه قرار دارد؛ ولی جزء خود کلمه است. هاء اصلي همیشه با حرکت خود خوانده می‌شود و اشباع نمی‌شود؛ مانند این کلمات: «اللَّهُ»، «إِلَهُ»، «وَجْهَهُ»، «وَجُوهَهُ»، «فَوَاكِهُ»، «يَقْفَهُ»، «نَقْفَهُ»، «سَفِيَهُ»، «وَأَنَّهُ»، «كِرَهُ». در این کلمات، «ه» جزو حروف اصلي کلمه است به همین سبب به آن هاء اصلي می‌گویند؛ به عنوان مثال، «يَقْفَهُ» از ریشه «فقه» است که «ه» حرف اصلي آن است.

حرکت هاء اصلي کلمه، اشباع نمی‌شود.

هَاءِ «سكت»

هَاءِ سكت، هاء ساكنی است که جزء کلمه نیست؛ ولی در آخر کلمه می‌آید و معنایی هم ندارد. هاءِ سكت، چه بر آن وقف شود یا به کلمه بعدی وصل شود، همیشه ساکن است.

هَاءِ سكت تنها در هفت کلمه قرآن آمده است که عبارت اند از:

«لَمْ يَتَسَنَّهَ»، «أَقْتَدِهَ»، «كُنْبِيَهَ»، «حِسَابِيَهَ»، «مَالِيَهَ»، «سُلْطَنِيَهَ»، «مَا هِيَهَ».

هاء سکت در «لَمْ يَتَسَنَّهْ» و «أَقْتَدِهْ» در آخر فعل قرار گرفته است تا حرکت آخر فعل را حفظ کند.

هاء سکت در «كُنْيِيَّ»، «حِسَابِيَّ»، «مَالِيَّ» و «سُلْطَانِيَّ» در آخر اسم آمده است و در «مَا هِيَّ» هاء سکت به آخر ضمیر «هِيَ»، متصل شده است تا با سایر آیات سوره توازن و هماهنگی داشته باشد.

می توان بر هاء سکت، وقف کرد و آن را ساکن خواند. توجه داشته باشید که هاء سکت در وصل به کلمات پس از آن نیز ساکن تلفظ می شود.

تمرین تلاوت

در این آیات، هاء سکت را در وصل به کلمات بعدی، ساکن تلفظ کنید:

فَأَنْظِرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَأَنْظِرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ
ءَايَةً لِلنَّاسِ . (بقره: ۲۵۹)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَىٰ اللَّهُ فَيُهْدِيهِمْ أَقْتَدِهْ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ
هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ . (أنعام: ۹۰)

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ مَقْرُونٌ كُنْيِيَّ ۝۱۹ إِنْ ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ
حِسَابِيَّ ۝۲۰ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ۝۲۱ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ۝۲۲ كُلُوا
وَأَشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ۝۲۴ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ
يَلَيْتَنِي لَمْ أُوتِ كِتَابِيَّ ۝۲۵ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَّ ۝۲۶ يَلَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ۝۲۷ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي
مَالِيَّ ۝۲۸ هَلِكْ عَنِّي سُلْطَانِيَّ ۝۲۹ خذوه فغلوه ۝۳۰ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوه ۝۳۱ (حاقه: ۱۹-۳۱)

وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَّ ۝۱۰ نَارٌ حَامِيَّةٌ ۝۱۱ (قارعه: ۱۰-۱۱)

به سوالات زیر پاسخ دهید.

۱. هاء ضمیر را تعریف کنید.
۲. اشباع حرکت هاء ضمیر، یعنی چه؟
۳. در بحث هاء ضمیر، چه حرکاتی اشباع می شوند؟
۴. هاء ضمیر در چه مواردی اشباع می شود؟ چهار مثال بیاورید.
۵. هاء ضمیر در چه مواردی اشباع نمی شود؟ چهار مثال بیاورید.
۶. هاء ضمیر در «یرضه لکم» و «فیه مہاناً» چگونه خوانده می شود؟
۷. هاء سکت را تعریف کنید.
۸. چهار مثال برای هاء سکت بنویسید.
۹. هاء جوهری چیست؟ چهار مثال بیاورید.

تجوید

تجوید

تجوید دانشی مخصوص قرائت قرآن و از قدیمی ترین علوم اسلامی است. تجوید، نکته‌ها و قواعدی است که به قرائت صحیح و فصیح قرآن کمک می‌کند. معنای لغوی تجوید: مصدر باب تفعیل به معنای نیکو گردانیدن و خوب انجام دادن کاری است.

معنای اصطلاحی تجوید: رعایت حَقِّ و مُسْتَحَقِّ حروف؛ یعنی تلفظ حروف به گونه‌ای که حق هر حرف به طور کامل آدا شود و احکام و قواعدی که موجب نیکو آدا کردن حروف و کلمات قرآن است، رعایت شود.

حق حرف: تلفظ حرف از منخرجش و رعایت صفات اصلی حرف است. مُسْتَحَقِّ حرف: حالاتی است که حرف، در کنار حرف دیگر پیدا می‌کند؛ مانند: مَدَّ، اِدْغام و سایر قواعد تجوید؛ بنابراین می‌توان گفت: تجوید، نیکو آدا کردن حروف و رعایت احکام و قواعد مربوط به آن در تلاوت قرآن است. علم تجوید، از قواعدی بحث می‌کند که موجب تلفظ صحیح حروف و کلمات قرآن کریم می‌شود.

تجوید، مهارتِ تلفظِ الفاظِ قرآن بر اساس لهجه فصیح عربی است.

موضوع علم تجوید

تلفظ صحیح الفاظ عربی قرآن است؛ به عبارت دیگر، موضوع تجوید، تولید حروف و حرکات عربی در تلاوت قرآن کریم است. (نلسون، کریستینا، هنر قرائت قرآن، ص ۱۸)

هدف علم تجوید

توانا ساختن قاری بر تلاوت زیبا و استوار و تلفظ فصیح حروف قرآن کریم و حفظ زبان از اشتباه در تلاوت است. (ابن الجزری، محمد، التمهید فی علم التجوید، ص ۴۷)

فایده تجوید

فراگیری علم تجوید، فایده‌های زیر را در بر دارد:

۱. پرهیز از خطا در خواندن قرآن؛ با تلفظ صحیح کلمات و حروف قرآن، از خطا در تلاوت کلام خدا و همچنین تغییر معنای آن جلوگیری می‌شود.
۲. صحیح‌تر خواندن نماز؛ با فراگرفتن تجوید و رعایت آن، کلمات نماز به طور صحیح تلفظ می‌شود.
۳. قرآن همان‌گونه خوانده می‌شود که در آغاز اسلام تلاوت شده است.

حکم تجوید

در فقه اسلامی رعایت مخارج حروف، در نمازهای فریضه، لازم است (طباطبایی بزدی، محمد کاظم، غرّة الوثقی، ج ۱، ص ۶۵۳). رعایت همه نکته‌ها تخصصی تجوید از دیدگاه شریعت اسلامی، واجب نیست. اما برای ارائه قرائتی فصیح، قاریان، باید با تجوید به خوبی آشنا باشند.

تلاوت قرآن با لهجه عربی فصیح

یکی از توصیه‌های مربیان در آموزش زبان و مکالمه، این است که زبان آموزان به فصیح‌ترین لهجه آن زبان، صحبت کنند. در آموزش قرآن نیز به قرآن آموز توصیه می‌شود، قرآن را به لهجه عربی بخواند. قرآن، به زبان عربی نازل شده و سزاوار است به عربی فصیح خوانده شود. حضرت محمد ﷺ نیز به ما سفارش می‌کند که قرآن را عربی بخوانیم.

برای عربی خواندن قرآن، دست کم دو مهارت را باید کسب کرد:

۱. مهارت عربی خواندن حرکات و صداها
 ۲. مهارت تلفظ حروف و قواعد تجوید
- نخست با مهارت تلفظ حرکات و صداها زبان عربی آشنا می‌شویم.

صداها و چگونگی تلفظ آنها در زبان عربی

صداها به دو گروه تقسیم می‌شوند:

گروه ۱. صداهای کوتاه (َ - ِ - ُ)
گروه ۲. صداهای کشیده (ا، و، ی)

اکنون به توضیح دو گروه صداهای عربی می‌پردازیم:

صداهاى کوتاه

در عربی سه صدای کوتاه وجود دارد: فتحه، کسره، ضمه (َ - ِ - ُ)

۱. صدای کوتاه فتحه (َ): فتحه عربی با فتحه در فارسی تفاوت دارد. در عربی صدای کوتاه فتحه از جنس صدای کشیده «ا» است. صدای فتحه، کوتاه است و صدای «ا»، کشیده است.

تمرین أَفَلْ، جَمَعَ، ضَرَبَ، وَرَدَ، صَبَرَ، أَكَلَ، نَصَرَ، خَرَجَ

۲. صدای کوتاه کسره (ِ): صدای کوتاه کسره در عربی با صدای کوتاه کسره در فارسی تفاوت دارد. در عربی صدای کوتاه کسره از جنس صدای کشیده «ی» است. صدای کسره، کوتاه است و صدای «ی»، کشیده است.

تمرین اِبِلِ، بِسْمِ، لِلهِ، يادُنِ، بِيَدِكَ، فِي السَّجِنِ، لِعِبَادِنَا

۳. صدای کوتاه ضمه (ُ): صدای کوتاه ضمه در عربی با صدای کوتاه ضمه در فارسی تفاوت دارد. در عربی صدای کوتاه ضمه از جنس صدای کشیده «و» است. صدای ضمه، کوتاه است و صدای «و»، کشیده است.

تمرین رُسُلُ، اذُنُ، يُوسُفُ، كُتِبَ، سُرُرُ، سُبُلُ، صُحُفٍ، نُذُرِ

تمرین صداهای کوتاه

در این کلمات، صداهای کوتاه را بالهجه عربی بخوانید:

كُتِبَ، جُمِعَ، جُعِلَ، خُلِقَ، دُعِيَ،
فُزِعَ، صُرِفَتْ، سُطِحَتْ، أَبَتَ، سَنَسِمُهُ

صداهای کشیده

در عربی سه صدای کشیده وجود دارد (ا، و، ی) که همان الف، واو و یاء مدی هستند. تلفظ صداهای کشیده «و-ی» در زبان عربی و فارسی تفاوت چندانی ندارد و تقریباً شبیه یکدیگرند؛ اما تلفظ صدای کشیده «ا» در زبان عربی با صدای کشیده «آ» در فارسی تفاوت دارد.

صدای کشیده «ا» در زبان عربی به دو صورت تلفظ می‌شود:

۱. اگر صدای کشیده «ا» بعد از هفت حرف «خ ص ض ط ظ غ ق» قرار گیرد مانند صدای (آ) در فارسی تلفظ می‌شود، به جز اینکه صدای کشیده «ا» در عربی درشت‌تر است؛ مانند: (خا صا ضا طا ظا غا قا). همچنین اگر صدای کشیده «ا» بعد از حرف «ر» قرار گیرد، درشت تلفظ می‌شود؛ مانند «را» در این مثال‌ها: رَازِقٌ، أَرَادَ، حَرَّابٌ، كَسْرَابٌ، الرَّاحِمِينَ، الرَّاسِيَاتِ.

۲. اگر صدای کشیده «ا» پس از بیست حرف باقیمانده الفبای عربی قرار گیرد، برای تلفظ صدای کشیده «ا»، دهان را به حالت تلفظ فتحه عربی در می‌آوریم و صدا را امتداد می‌دهیم؛ مانند: ءَايَاتِنَا، بَابٍ، فَالْحَامِلَاتِ، أَبَاتِنَا، هَامَانَ.

تمرین تلاوت

در این آیات صداهاى کوتاه و کشیده را با لهجه عربى بخوانید.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهْدًا ⑥ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ⑦ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ⑧ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ⑨ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ⑩ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ⑪ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ⑫ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَاجًا ⑬ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ⑭ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ⑮ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ⑯ (تَبَّ: ۶-۱۶)

پرسش

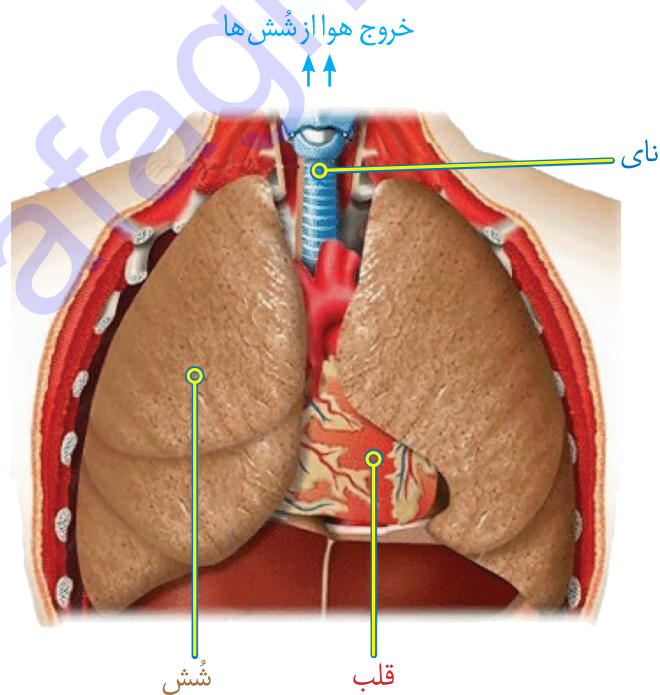
به سؤالات زیر پاسخ دهید.

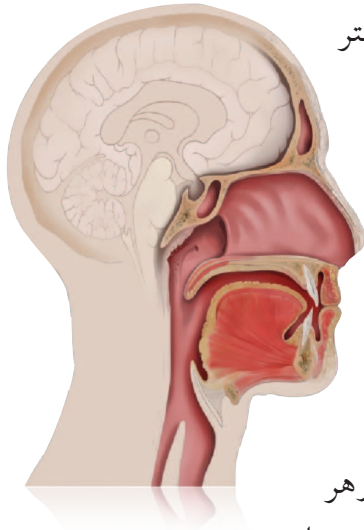
۱. صداهاى زبان عربى به چند گروه تقسیم مى شوند؟ توضیح دهید.
۲. ضمه و كسره عربى چگونه تلفظ مى شود؟ ده مثال از قرآن بنویسید.
۳. صدای کشیده «ا» بعد از چه حروفی، درشت تلفظ مى شود؟ مثال بنویسید.

آشنایی با اندام‌های گفتاری

وقتی انسان صحبت می‌کند یا متنی را می‌خواند، اندام‌های گوناگونی مانند زبان، لب‌ها، دهان و حلق به حرکت در می‌آیند و گفتار تولید می‌شود. اندام‌های گفتاری به اعضای از بدن گفته می‌شود که در تلفظ حروف، نقش دارند. هر حرفی در نقطه‌ای از اندام‌های گفتار به وجود می‌آید و از آنجا خارج می‌شود. قبل از پرداختن به اندام‌های گفتار مناسب است با نقش شش‌ها در تولید اصوات آشنا شویم.

شش (ریه): اندامی مانند بادکنک است که در قفسه سینه است. هنگام نفس کشیدن (دم) هوا به داخل شش‌ها می‌رود و در بازدم هوا از شش‌ها بیرون رانده می‌شود؛ به این عمل تنفس می‌گویند. تمام صداها و حروف عربی هنگام بیرون دادن هوا از شش‌ها (بازدم) و عبور از اندام‌های گفتاری به وجود می‌آیند و تلفظ می‌شوند. هوا از شش‌ها خارج می‌شود و از اندام‌های گفتار عبور می‌کند و صدا تولید می‌شود.

برای آشنایی با مکان‌های تلفظ حروف عربی، بهتر است نخست با اندام‌های گفتاری آشنا شویم:

۱. **حنجره:** در گلو انسان یک برآمدگی غضروفی

قرار دارد که به آن **حنجره** می‌گویند. درون حنجره

تارهای صوتی قرار دارد که در تولید صداها و حروف،

نقش مهمی به عهده دارد. تارهای صوتی هنگام

تلفظ بسیاری از حروف، به سرعت و پیاپی باز و بسته

می‌شوند و ارتعاش دارند. در تلفظ حرفی که صدای

آن با ارتعاش تارهای صوتی همراه است، دست کم در هر

ثانیه بیش از ۱۶ بار تارهای صوتی باز و بسته می‌شود تا صدای

آن حرف تولید شود. در تلفظ بعضی از حروف، تارهای صوتی ارتعاش ندارند و فقط مقدار

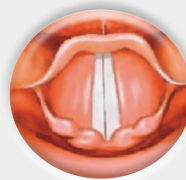
و شدت عبور هوا را تنظیم می‌کنند؛ بنابراین تارهای صوتی وظیفه بسیار مهمی را در تلفظ

صداها و حروف انجام می‌دهند.

تارهای صوتی درون حنجره
در حالت باز

تارهای صوتی درون حنجره
در حالت بسته

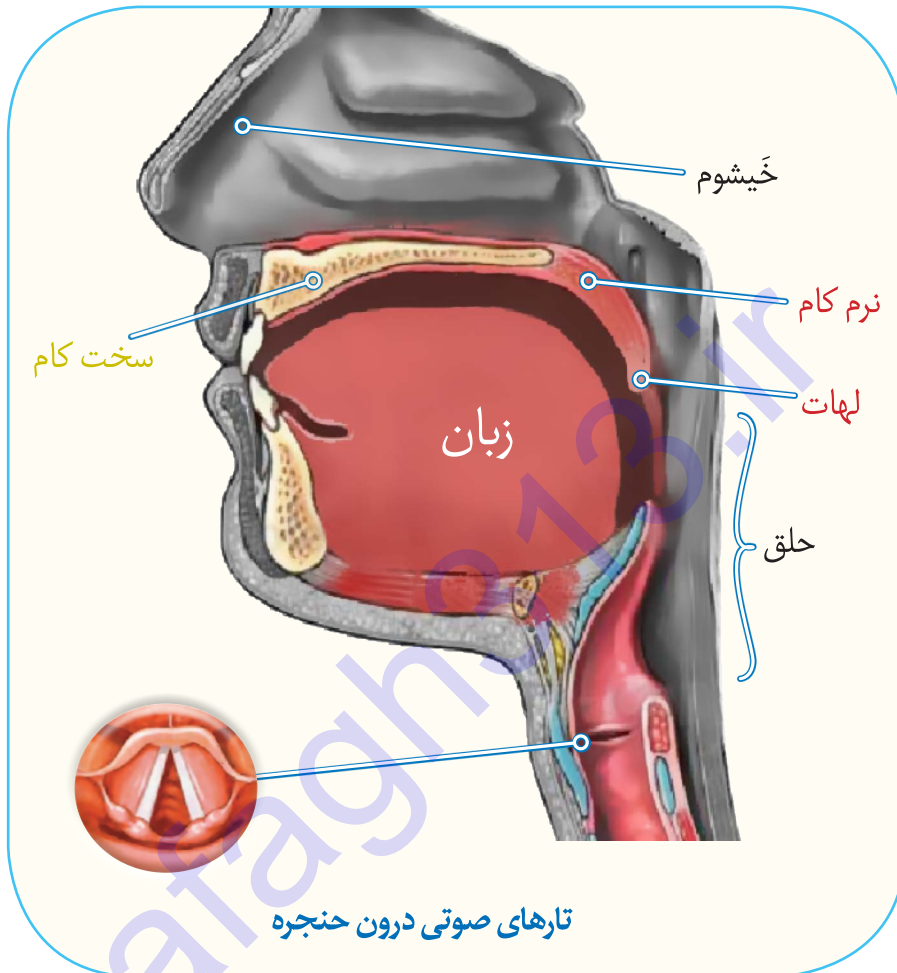

۲. **حلق:** مجرای بین حنجره و دهان است. حلق از پایین به حنجره و از بالا به دهان راه

دارد. در بازدم هوایی که از ریه‌ها خارج می‌شود از مسیر حلق عبور می‌کند و از راه دهان یا

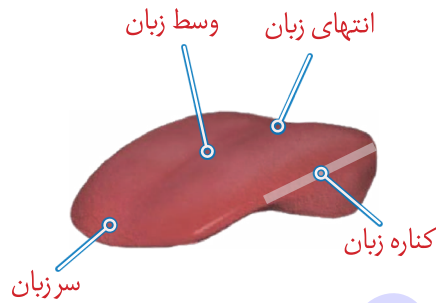
بینی خارج می‌شود.

در این تصویر به فضای حلق و جایگاه اندام‌های گفتاری توجه کنید:

۳. کام: سقف دهان است. بخشی از کام به دندان‌های بالا نزدیک است که به آن سخت‌کام می‌گویند. بخشی دیگر از کام به زبان کوچک نزدیک است که به آن نرم‌کام می‌گویند.
۴. زبان کوچک: بافتی مخروطی است که در انتهای نرم‌کام آویزان است. زبان کوچک میان حلق و دهان قرار دارد. در عربی به آن لهات (لهاة) می‌گویند.
۵. زبان: اندامی است درون دهان که از بافت نرم تشکیل شده است. زبان با انعطاف

زیادی که دارد در تلفظ بیشتر حروف به طور مستقیم یا غیر مستقیم، نقش اساسی دارد. زبان مهم‌ترین اندام گفتار است. از نظر علم تجوید زبان به چهار قسمت تقسیم می‌شود: سرزبان، وسط زبان، انتهای زبان، کناره زبان.

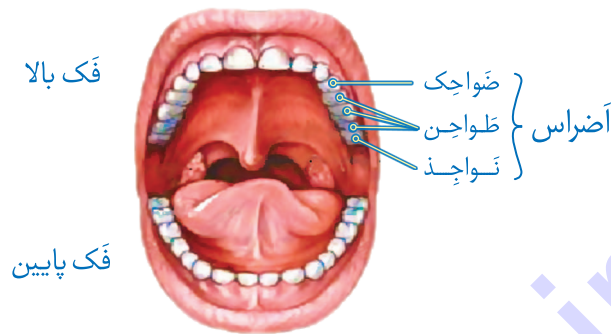

۶. خیشوم: فضای خالی متصل به انتهای بینی است. خیشوم در تلفظ «نون و میم» دخالت دارد. صدای «نون و میم» از خیشوم شنیده می‌شود.
 ۷. لب‌ها: در تلفظ برخی از حروف دخالت دارند. همچنین با حرکت و تغییر شکل لب‌ها، حجم دهان تغییر می‌کند و آواهای گوناگونی تولید می‌شود.
 ۸. دندان‌ها: در تلفظ تعدادی از حروف دخالت دارند. برای شناخت جایگاه تلفظ حروف، مناسب است با نام و جای هر دندان به طور دقیق آشنا شویم.
- در دهان انسان دو ردیف دندان است. یک ردیف در فک بالا و یک ردیف در فک پایین قرار دارد. تعداد دندان‌ها در انسان بالغ ۳۲ عدد است. شانزده عدد در فک بالا و شانزده عدد در فک پایین است.

نام دندان‌ها و جای آنها در فک بالا و پایین

دندان‌های فک بالا به چهار دسته تقسیم می‌شود که به شرح آن می‌پردازیم:

- الف - دندان‌های پیشین (ثنايا): وسط هر دو فک و جلوی دهان قرار دارد. تعداد آنها چهار دندان است. دو تا در فک بالا و دو دندان در فک پایین.
- ب - دندان‌های پیشین دوم (رَباعیات): چهار دندان است. دو دندان در فک بالا و دو تا در فک پایین است و دو طرف دندان‌های پیشین قرار دارند.
- ج - دندان‌های نیش (أنياب): تعداد آنها چهار تا است. در هر فکی دو عدد و در طرفین رَباعیات قرار دارد. تاج این دندان مخروطی شکل و نوک تیز است.
- د - دندان‌های آسیا (أضراس): تعداد این دندان‌ها بیست تا است. دندان‌های آسیا به سه دسته تقسیم می‌شوند: آسیای کوچک، آسیای بزرگ و دندان‌های عقل.
 ۱. آسیای کوچک (ضواجک): تعدادشان چهار عدد و در هر فکی دو دندان است. این دندان در کنار دندان نیش واقع شده و هنگام خندیدن پیدا می‌شود.
 ۲. آسیای بزرگ (طواجن): دندان‌های آسیای بزرگ دوازده تا است. شش عدد در فک پایین و شش عدد در فک بالا است که سه تا در طرف راست و سه تا در طرف چپ هر فک قرار دارد؛ این دندان‌ها تاجی پهن دارند.
 ۳. عقل (نواجذ): دندان‌های عقل چهار عدد است. در هر فک دو دندان قرار گرفته است. آخرین دندان هر فک را دندان عقل می‌گویند. این دندان دیرتر رشد می‌کند و زودتر هم ممکن است از بین برود.

۱. اندام‌های گفتاری را نام ببرید.
۲. تارهای صوتی چیست و چه وظیفه‌ای به عهده دارند؟
۳. قسمت‌های زبان را نام ببرید. لهات چیست و در کجا قرار دارد؟
۴. نام دندان‌ها را بنویسید و جای آنها را رسم کنید.

afagh313.ir

تلفظ حروف عربی

تلفظ حروف عربی

در اینجا با تلفظ ده (۱۰) حرف از حروف عربی آشنا می‌شوید؛ این حروف عبارت‌اند از: «ع، ح، غ، ض، ص، ط، ث، ذ، ظ، و».

روش تلفظ این ده حرف با مشابه آن در الفبای فارسی متفاوت است؛ مثلاً تلفظ «ح» در عربی و فارسی تفاوت دارد. تلفظ بقیه حروف عربی تا حدی شبیه به حروف فارسی است و شما با آنها آشنا هستید؛ مانند:

«ب، ت، ج، خ، د، ر، ز، س، ش، ف، ق، ک، ل، م، ن، ه، ی».

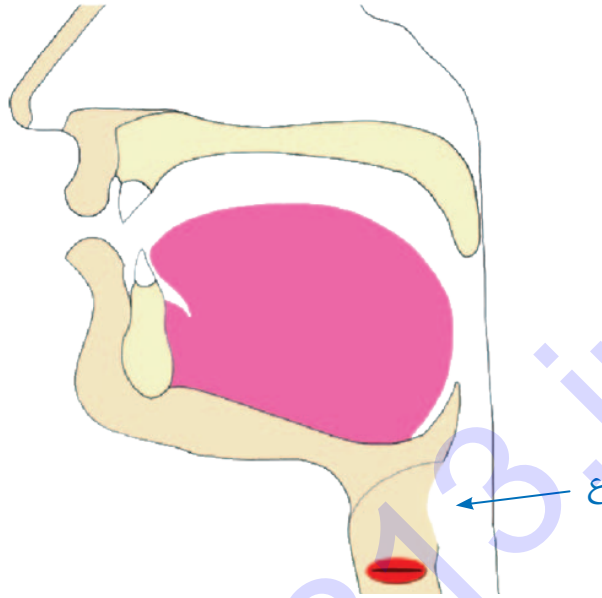
در تجوید سطح ۲ با تلفظ این حروف آشنا خواهید شد. هر یک از حروف از نقطه‌ای در حلق یا دهان، تلفظ و از آنجا خارج می‌شوند.

مخرج حرف: جایی است که حرف از آن تلفظ و تولید می‌شود.

مخارج جمع مخرج است. مخارج حروف، جایگاه‌های تولید و تلفظ حروف هستند.

اکنون به شرح و توضیح درباره مخرج ده حرف عربی می‌پردازیم:

حرف «عین»

تلفظ «عین»: در تلفظ «ع» هوایی که از شش‌ها خارج شده است، از حنجره می‌گذرد و به وسط حلق می‌رسد. در این هنگام مجرای عبور هوا (دیواره‌های حلق) تنگ و صدای «ع» شنیده می‌شود.

نَعْبُدُ * نَسْتَعِينُ * أَنْعَمْتَ * عَلَيْهِمْ * رَبِّ الْعَالَمِينَ * عَلَيَّ
عَظِيمٍ * عَذَابٌ * يَشْعُرُونَ * فليَعْمَلْ عَمَلًا

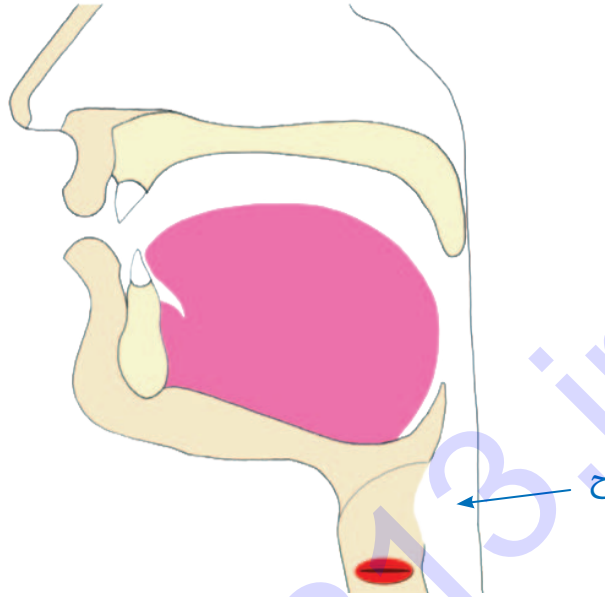
این آیات را بخوانید و حرف «ع» را با دقت تلفظ کنید.

تمرین تلاوت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ يَتَّيْبَهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا
أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ
وَلِي دِينِ ﴿٦﴾

(کافرون: آیه ۱-۶)

حرف «حاء»

تلفظ «حاء»: در تلفظ «ح» هوایی که از شش‌ها خارج شده است، از حنجره می‌گذرد و به وسط حلق می‌رسد. در این هنگام مجرای عبور هوا (دیواره‌های حلق) تنگ و صدای «ح» شنیده می‌شود.

حَنَّ * الرَّحْمَنُ * فَأَحْيِكُمْ * يُحْيِيكُمْ * الْحَمْدُ * مُصْلِحُونَ * رِيحَتْ
حَوْلَهُ * وَالْحِجَارَةُ * عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ * الْحَقُّ * وَمَا هُوَ بِمُزْحَجِهِ

مخرج «ع» و «ح» یکی است. تفاوت آنها در این است که هنگام تلفظ «ح» تارهای صوتی ارتعاش ندارند و صدای آن، خفیف و با گرفتگی همراه است؛ اما هنگام تلفظ «ع» تارهای صوتی ارتعاش دارند و صدای «ع» با نرمی بیان می‌شود. «ع» و «ح» ظریف تلفظ می‌شوند و نباید با صدای درشت بیان شوند.

در این مثال‌ها تلفظ «ع» و «ح» را با یکدیگر مقایسه نموده، به تفاوت صوت هر یک توجه کنید:

فَأَصْفَحَ عَنْهُمْ.

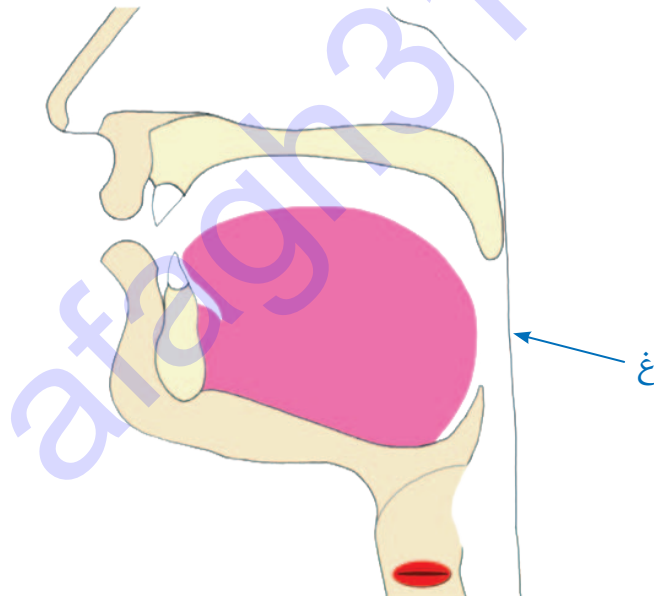
فَمَنْ زُحِجَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْعُزُورِ. (آل عمران: ۱۸۵)

تمرین تلاوت

این آیات را بخوانید و حرف «ع» و «ح» را با دقت تلفظ کنید.

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُوتُمْ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾ إِلَهُكُمْ إِلَهٌُ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنْ اللَّهُ يَعْلَمَ مَا يُسْرُوتُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ (نحل: آیه ۱۵ - ۲۳)

حرف «غین»

تلفظ «غین»: در تلفظ «غ» هوایی که از شش‌ها خارج شده است، از حنجره می‌گذرد تا به نزدیک‌ترین نقطه حلق به دهان می‌رسد. جدار حلق به لرزه در می‌آید و «غ» با صدای درشت و نرم تلفظ می‌شود.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ * يَغْشَى * تَغْرُبُ * يُغْنِي * فَأَغْنَى * سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ
وَأَسْتَغْفِرُوا لِلَّهِ * بَلَغَ * غَنِمَى * مِنَ الْعَمِّ * يَتَّعَمِرُونَ * طَغَى * يَطْغَى
غَشْوَةً * طَغَيْنَهُمْ * طَغِينَا * الْأَطْفُوتُ * غَلِمَ * يَغِيأُ * يَنْبَغِي

این آیه را بخوانید و غین را با دقت تلفظ کنید.

تمرین تلاوت

بِسْمَا أَشْتَرُوا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يُنَزِّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَيَّ مَنْ يَشَاءُ
مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءٌ وَبِعَضْبٍ عَلَى غَضْبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ (بقره: ۹۰)

نکته: «غ» را مثل «ق» تلفظ نکنید. صدای غین، نرم و روان است شبیه صدای غرغره کردن آب در انتهای دهان است؛ اما صدای قاف با شدت همراه است و محکم ادا می‌شود. «قاف» از برخورد انتهای زبان به نرم کام تولید می‌شود.

صوت «غ» و «ق» را در این مثال‌ها با دقت تلفظ کنید:

فَأَنْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ. (اعراف: ۱۳۶)

به سوالات زیر پاسخ دهید.

پرسش

۱. ده حرفی را که تلفظ فارسی و عربی آنها تفاوت دارد، نام ببرید.

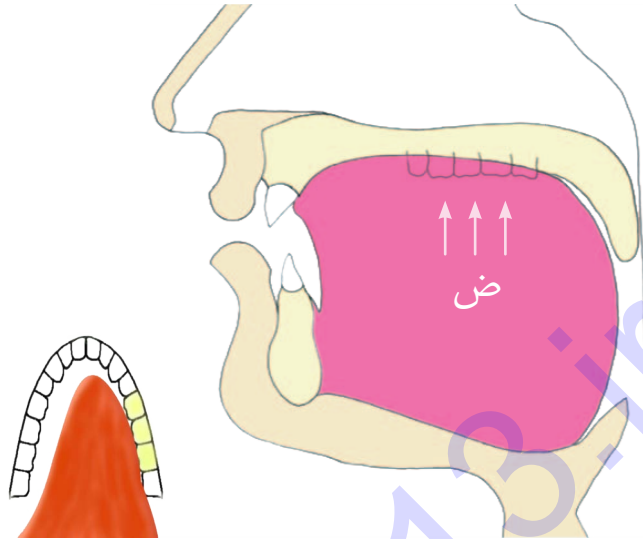
۲. حرف «ع» چگونه تلفظ می‌شود؟

۳. تلفظ صحیح حرف «ح» را بیان کنید.

۴. تفاوت «ع» و «ح» را بیان کنید.

۵. تلفظ «غین» چگونه است؟ توضیح دهید.

حرف «ضاد»

در تلفظ «ض» هوایی که از شش‌ها خارج شده است، از حنجره می‌گذرد و به کناره زبان می‌رسد. در این حال، کناره زبان (چپ یا راست) به کناره دندان‌های آسیای بالا برخورد می‌کند؛ در ضمن انتهای زبان نیز به طرف بالا و عقب کشیده می‌شود و «ض» با صدای درشت بیان می‌شود.

مِنْ فَضْلِهِ * ذُو الْفَضْلِ * وَعَرَضْنَا * يَضْحَكُونَ * نَصْرَةَ النَّعِيمِ * الضَّلَالَةَ
 أَضَاءَتْ * الْأَرْضُ * بَعُوضَةٌ * يَنْفُضُونَ * عَرَضَهُمْ * بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
 وَلَا الضَّالِّينَ * صَيْفٍ * تَفَضُّحُونَ * مُعْرِضِينَ * عِضِينَ * فَأَقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ
 إِمَّا تَقْضِي * يُضِلُّ * فَأَضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَأَضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ

تمرین تلاوت

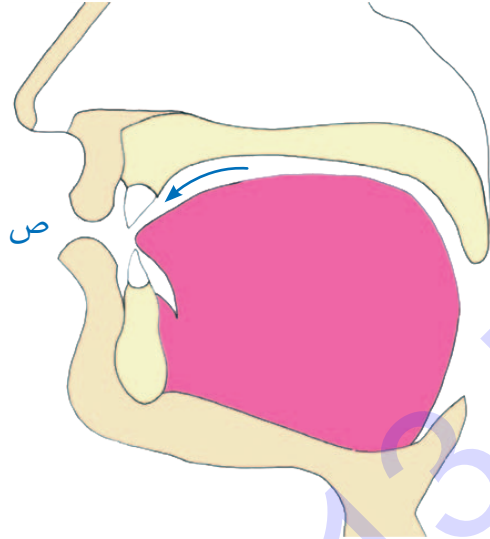
این آیات را بخوانید و حروفی را که تا کنون فراگرفته اید با دقت تلفظ کنید.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا
 مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي
 أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ
 فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا
 إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَتَّكِدُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
 أَنْبَاءَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالِ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ الْغَيْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا
 تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا
 إِبْلِسَ أَبَىٰ وَأَسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾ وَقُلْنَا يَتَّكِدُمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ
 الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ
 ﴿٣٥﴾ فَأَزَلَهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
 عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٦﴾

(بقره: آیه ۳۰-۳۶)

نکته: در زبان محاوره بعضی از کشورهای عربی (مانند مصر) ضاد مانند دالی تلفظ می شود که صدای درشت دارد (دال مُفَحَّم). برخی از قاریان مصری ضاد را همین گونه ادا می کنند؛ اما از نظر دانشمندان علم قرائت، ضاد از کناره زبان تلفظ شود.

حرف «صاد»

در تلفظ «ص» هوایی که از شش‌ها خارج شده است، از حنجره می‌گذرد و به سر زبان می‌رسد. در این هنگام میان زبان و دندان‌های پیشین بالا، مجرای تنگ ایجاد می‌شود، بر اثر عبور هوا از این مجرای تنگ، صدای صاد به صورت صفیر شنیده می‌شود. در تلفظ «ص» انتهای زبان به طرف بالا می‌رود و صدای آن درشت است.

كَعَصَفٍ * نَصْرُ اللَّهِ * فَاصْبِرْ * اللَّهُ الصَّمَدُ * صَبْرًا * صَدْرَكَ * خَالِصَةً
فَأَنْصَبْ * تَصَدَّى صَلَاتِهِمْ * فَصَلِّ * صَادِقِينَ * وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
صُدُورٍ * صُحُفًا * فِي الصُّورِ * يَخْتَصُّ * بَصِيرًا * فَالْعَصْفَتِ عَصْفًا

سوره عصر را با دقت تلاوت کنید و صاد را از مخرجش ادا نمایید.

تمرین تلاوت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ① إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ② إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ③ (عصر: ۱-۳)